

**ЗАХОДИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ****CRIMINOLOGICAL MEASURES OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE****Сазонов В.В.,***кандидат юридичних наук, докторант
Харківського національного університету внутрішніх справ*

У статті визначено основні заходи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України, які слід використовувати в таких основних площинах діяльності: організаційно-управлінській, правовій, інформаційній, науковій. Акцентовано увагу на динамічності й комплексності процесу впровадження нових заходів кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави, його гострій потребі в плані створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів протидії злочинності. Зазначено, що необхідним є формування цілісної системи заходів кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави на основі виявлення та подальшої нейтралізації виявлених внутрішніх і зовнішніх загроз. Адже погіршення показників економічного розвитку країни останніми роками свідчить про реальні загрози національній безпеці України. Забезпечення стабільного розвитку економічної системи країни є основним завданням усіх державних і недержавних інституцій. Для ефективності цієї діяльності має бути створено міцне підґрунтя у вигляді дієвої системи кримінологічного забезпечення протидії економічній злочинності, яке повинно мати широке коло засобів та прийомів за такими основними напрямками: організаційно-управлінським, правовим, інформаційним та науковим. Рівень ефективності кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави напряму залежить від якості застосування заходів кримінологічного забезпечення суб'єктами відповідної діяльності. Установлено, лише комплексний системний підхід до застосування вказаних вище заходів за всіма означеними напрямками забезпечить належний рівень кримінологічного забезпечення економічної безпеки країни як запоруки соціальної стабільності суспільства. Автор наголошує, що перспективи вдосконалення заходів та прийомів кримінологічного впливу на економічну злочинність є одним із завдань як науки, так і сучасної правоохоронної практики, які в сукупності складають систему впливу на протидію означеному виду злочинності й охоплюють предметну сферу діяльності відповідних суб'єктів її здійснення.

Ключові слова: економічна злочинність, заходи протидії, кримінологічне забезпечення, внутрішні загрози, зовнішні загрози, безпека держави.

The issues of clear tracing of the Ukrainian economy's criminalization have been mainstreamed. As a result of this there is a spread of economic crime, a decrease in the level of socio-economic development of the state, deepening of political and economic instability, the vulnerability of the country's economic system to constantly arising internal and external threats. The author has emphasized that the definition of the whole spectrum of threats to the country's economic security as the basis for further successful analysis of their content, sources of origin, scope of distribution, outline of the range of objects of criminal encounters, is a topical issue in terms of ensuring the implementation of effective managerial decisions in the field of criminological provision of economic security of the country. The threats to national security have been offered to detect through the determination complex of economic crime, as they are formed in the process of social life in its political, economic, social, legal, spheres and institutions. The threats to economic security of the state in the designated planes have been characterized. Their place in the system of national security of Ukraine has been determined. The author has grounded the expediency of improving the activities of the counteraction subjects to economic crime in terms of the need to correctly identify the vectors of the direction of threats to the country's economic security, their orientation, intensity as the basis for further delineation of the objects of criminal encroachments and the selection of the most effective measures of criminological security of economic security. The article determines that ensuring the stable development of the country's economic system today is the main task of all state and non-state institutions. For this activity to be effective, a strong foundation must be created in the form of an effective criminological system for combating economic crime, which should include a wide range of tools and techniques in the following areas: organizational, managerial, legal, information and scientific.

Key words: economic security, enterprise's security, internal threats, external threats, causes, counteraction, sustainable development, economic growth, economic crime.

Актуальність теми дослідження. Головним індикатором розвитку національної економіки, за яким вимірюються обсяги виробництва, як відомо, є валовий внутрішній продукт (далі ВВП). Аналіз його динаміки свідчить про те, що починаючи з 1990-х рр. економіка країни перебувала в умовах спаду. Надалі ця динаміка залишається нестабільною, показники ВВП переважно знижуються, що пов'язано як із втратою частини (за оцінками експертів – 20 %) економічного потенціалу, непередбачуваними військовими витратами, дестабілізацією соціально-економічної ситуації в країні [1, с. 51].

Кризові явища та процеси, воєнні дії на сході України, загострення політичних суперечностей неминуче тягнуть за собою послаблення економічної безпеки держави, що є серйозною загрозою національній безпеці України. Економічна безпека є одним із системотвірних елементів національної безпеки України. Ст. 17 Конституції України проголошує, що захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

Таким чином, економічна безпека держави як економічна категорія втілює в собі певну сукупність відносин і пов'язаних з ними заходів, що забезпечують економічний

суверенітет, економічне зростання, підвищення добробуту в умовах наявності системи міжнародної економічної взаємозалежності [2, с. 13].

Економічні процеси вимагають системного моніторингу, а загрози економічній безпеці, що виникають постійно, потребують вчасного виявлення та швидкої нейтралізації. Тому формування цілісної ефективної системи економічних відносин, стійкої до негативних зовнішніх впливів і водночас інтегрованої до міжнародного економічного простору, є одним із найважливіших та актуальних завдань національної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо кримінологічного забезпечення економічної безпеки України завжди були у фокусі уваги вітчизняних учених-кримінологів, таких як О.М. Бандурка, А.М. Бойко, А.Ф. Волобуєв, О.Г. Кальман, О.М. Литвинов, І.В. Маслій, Ю.В. Орлов, В.М. Попович та інші. Адже економічні процеси, зумовлені великою кількістю внутрішніх і зовнішніх загроз, їх криміналізація, а також мінливий кількісний і якісний характер потребують вчасного виявлення та всебічного наукового дослідження. А питання, пов'язані із заходами кримінологічного забезпечення, вимагають постійного детального розгляду й наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека держави як основа сприятливого стану національної економіки потребує постійного спостереження й різностороннього вивчення, перш за все, з метою вчасного виявлення та ефективної нейтралізації загроз її стабільному й успішному розвитку. Велика кількість дестабілізаційних чинників, які загрожують економічній безпеці держави, є причиною зниження рівня економічної безпеки як складової національної безпеки України.

Щоб запобігти появі конкретної загрози чи усунути її, застосовується вирішальний базовий елемент в економічній безпеці – захист. Він утілює у собі комплекс заходів щодо запобігання або локалізації збитків, нейтралізації небезпек. Методи й заходи щодо здійснення захисту можуть бути досить різноманітними й не обов'язково симетричними загрозам. Головна властивість і спрямованість таких заходів – їх адекватність загрозам і зниження рівня небезпеки. Сутність методу захисту охоплює засоби, що використовуються, і способи їх застосування. Держава повинна забезпечити всі види захисту як своїх економічних інтересів, так і інтересів суспільних структур, громадян [2, с. 284].

У межах кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави відповідні заходи повинні бути реалізовані в таких основних площинах: організаційно-управлінській, нормативно-правовій, інформаційно-аналітичній і науковій.

Організаційно-управлінська сфера кримінологічного забезпечення – це цілеспрямована діяльність з організації процесу протидії злочинності, який складається з системи різномірних заходів, що здійснюються у визначених формах і з застосуванням спеціальних методів. Складниками такої багатоаспектної діяльності є її мета, суб'єкти й об'єкти, принципи, форми й методи її реалізації. Результат такої діяльності виражається у створенні впорядкованої та взаємоузгодженої системи суб'єктів протидії злочинності (державних, недержавних органів й установ, громадських формувань й окремих громадян), функціонування яких обумовлено досягненням спільної мети [3, с. 195].

Організаційне забезпечення є основою для впорядкування діяльності системи суб'єктів протидії економічній злочинності, запорукою прийняття ними ефективних управлінських рішень, забезпечення контролю й нагляду за сферою корпоративних відносин. Основні заходи, які варто вживати в цій сфері для забезпечення належного рівня економічної безпеки країни, мають бути такими:

- чітке визначення форм і методів протидії економічній злочинності, конкретизоване у відповідних практичних заходах;
- удосконалення форм і методів координації діяльності спеціальних суб'єктів протидії економічній злочинності;
- впровадження у вітчизняну практику світових форматів забезпечення безпеки підприємств;
- розмежування компетенції спеціальних суб'єктів протидії економічній злочинності з урахуванням специфіки їх діяльності та роду виконуваних завдань;
- забезпечення прогнозування й планування заходів протидії злочинності з урахуванням змін у структурі та динаміці економічної злочинності в окремо взятих регіонах;
- дотримання принципу ротації керівного складу відповідних органів і структур;
- підвищення рівня ефективності кадрової роботи з використанням нових способів об'єктивної оцінки претендентів на посади виключно за їхніми діловими якостями;
- спрямування зусиль в напрямі інтеграції європейських стандартів безпеки бізнесу;
- установлення додаткових вимог під час професійного відбору співробітників органів кримінального судочинства,

забезпечення прозорості цього процесу;

- підвищення рівня інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності в цій сфері для своєчасного інформування відповідних суб'єктів протидії про її основні показники (стан, структуру, динаміку) економічної злочинності;

- сприяння розвитку міжнародної співпраці у сфері протидії економічній злочинності;

- широке впровадження сучасних науково-технічних досягнень в організаційно-управлінську діяльність, забезпечення своєчасного наповнення системи обліку та звітності, створення узгодженої системи показників для своєчасного інформування відповідних суб'єктів;

- нормативне закріплення кола суб'єктів і об'єктів кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави.

Нормативно-правова складова кримінологічного забезпечення протидії злочинності являє собою законодавчу основу протидії злочинності, економічній в тому числі, якою керуються суб'єкти відповідної діяльності під час здійснення покладених на них обов'язків. Фактично це створення матеріальних і процесуальних умов їх діяльності, від якості яких залежить рівень ефективності діяльності суб'єктів протидії економічній злочинності.

Ці умови забезпечують реалізацію суб'єктами протидії злочинності своїх прав й обов'язків через сукупність правових засобів (норми права, правовідносини, акти реалізації) і явищ (правосвідомість, правова культура, правові принципи, ідеї), а також правове регулювання та вплив. До правових засобів протидії злочинності належать Конституція України, міжнародні договори, ратифіковані ВРУ, кодифіковані нормативно-правові акти; закони України, підзаконні акти, судовий прецедент і судова практика.

До основних заходів, що потрібно вживати в полі забезпечення належного рівня нормативно-правового регулювання протидії економічній злочинності, належать такі:

- розробка Концепції національної економічної безпеки як теоретичної основи економічної політики країни;
- здійснення антикорупційної оцінки правової основи діяльності правоохоронних органів у сфері протидії економічній злочинності;
- систематизація нормативно-правових актів і моніторинг їх реалізації з метою виявлення колізій, «прогалин у праві»;
- проведення кримінологічної експертизи документів як основи визначення ефективності їх застосування;
- розробка регіональних програм протидії економічній злочинності з урахуванням локальних особливостей загроз економічній безпеці.

Інформаційно-аналітичне забезпечення як елемент кримінологічного забезпечення діяльності відповідних суб'єктів протидії економічній злочинності являє собою структурно складну, багатогранну діяльність відповідних органів, спрямовану на одержання, використання, зберігання, обробку, систематизацію (побудову інформаційних баз даних), та подальшу передачу кримінологічно значущої інформації з метою виконання основних завдань протидії злочинним проявам, що становлять загрозу економічній безпеці країни. Це те якісно необхідне підґрунтя для підвищення ефективності протидії злочинності, від якого залежить швидкість та ефективність реакції правоохоронних органів на потенційні й реальні загрози економічній безпеці країни.

На нашу думку, основними заходами, які потрібно вжити в цій сфері, є такі:

- розробка та реалізація якісно нових науково обґрунтованих методик збору інформації, її подальшого аналізу та оцінки;
- забезпечення своєчасного обміну інформацією між суб'єктами протидії економічній злочинності про основні реальні й потенційні загрози економічній безпеці держави;

- постійне інформаційно-аналітичне супроводження системи забезпечення економічної безпеки країни;
- забезпечення конфіденційності під час обігу оперативно-розшукової інформації;
- створення інтернет-порталів з метою забезпечення швидкого обміну інформацією між суб'єктами протидії економічній злочинності;
- створення ефективної системи інформаційного забезпечення;
- покращення рівня матеріально-технічного забезпечення суб'єктів протидії злочинності з метою адекватної реакції на загрози економічній безпеці країни, що виникають у зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій та розповсюдженням кіберзлочинів у сфері економіки;
- покращення рівня кадрового забезпечення суб'єктів протидії економічній злочинності з урахуванням особливостей особи економічного злочинця;
- створення інформаційно-прогностичних центрів з метою збору, узагальнення та подальшого використання кримінологічно значущої для протидії економічній злочинності інформації;
- моніторинг економічної ситуації в країні з метою подальшого швидкого виявлення й ефективного прогнозування загроз економічній безпеці;
- впровадження нових державних електронних інтегрованих інформаційних систем.

Наукова складова кримінологічного забезпечення економічної безпеки країни є вагомим сегментом цієї діяльності, адже ефективність протидії злочинності залежить від ступеня наукового забезпечення та аналітичного супроводження на всіх рівнях, інтенсивності взаємодії вчених і практиків різних дотичних галузей науки у справі формування узгодженого інтегрованого цілісного наукового продукту. Негативні процеси й тенденції, які відбуваються в Україні, вимагають постійного наукового відстеження, глибокого й детального дослідження криміногенної обстановки, внесення відповідних коректив у стратегію й тактику протидії злочинності [4, с. 6].

Науково обґрунтовані концептуальні засади про економічну безпеку є основою формування ефективної державної політики в цьому напрямку.

До основних заходів, які слід вживати в цій площині, належать:

- інтенсифікація наукової розробки широкого кола актуальних питань протидії економічній злочинності як однієї з основних загроз економічній безпеці держави;

- наукове відстеження стану й динаміки економічної злочинності як основи для подальшого прогнозування й планування заходів протидії;
- наукове обґрунтування застосування нормативно-правової бази протидії економічній злочинності;
- впровадження результатів наукових досліджень у практику протидії економічній злочинності;
- адресний характер кримінологічних досліджень «на вимогу» відповідних суб'єктів протидії економічній злочинності;
- проведення наукових досліджень з вивчення й аналізу закордонного досвіду у сфері протидії економічній злочинності й окреслення шляхів імплементації кращих його положень в національне законодавство.

Лише комплексний системний підхід до застосування вказаних вище заходів за всіма означеними напрямками дасть належний рівень кримінологічного забезпечення економічної безпеки країни як запоруки соціальної стабільності суспільства.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Необхідним є формування цілісної системи заходів кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави на основі виявлення та подальшої нейтралізації виявлених внутрішніх і зовнішніх загроз. Адже погіршення показників економічного розвитку країни останніми роками свідчить про реальні загрози національній безпеці України. Забезпечення стабільного розвитку економічної системи країни – це основне завдання всіх державних і недержавних інституцій. Для ефективності цієї діяльності має бути створене міцне підґрунтя у вигляді дієвої системи кримінологічного забезпечення протидії економічній злочинності, що має містити широке коло засобів і прийомів за такими основними напрямками: організаційно-управлінським, правовим, інформаційним та науковим.

Рівень ефективності кримінологічного забезпечення економічної безпеки держави напряму залежить від якості застосування заходів кримінологічного забезпечення суб'єктами відповідної діяльності.

Тому перспективи вдосконалення заходів і прийомів кримінологічного впливу на економічну злочинність є одним із завдань як науки, так і сучасної правоохоронної практики. Сукупно вони складають систему впливу на протидію означеному виду злочинності й охоплюють предметну сферу діяльності відповідних суб'єктів її здійснення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кобзар Н.І., Геращенко С.О., Кірієнко О.М. Економічна безпека України: аналіз стану в сучасних умовах. *Економічний вісник*. 2016. № 2. С. 49–56.
2. Гриценко О.А., Макуха С.М. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченко. Харків : Право, 2009. 312 с.
3. Кримінологія. Академічний курс / за заг. ред. О.М. Литвинова. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.
4. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 6–10.